

סודי רוזנגרטן: יוכן של פטירה

אמא מקיאה. אמא כואבת. אינני יכולה להביאה לידי כך שתשכב בשקט אלא בתפקי אותה בכוח, כשאני מנענעת אותה אנה-ואנה ומפזמת שיר-ערש. כבר שבועיים אינה ישנה ואין איש מאתנו עוצם עין. כשהרופאים באים הם מטים אוזן קשבת לכל תלונותיה והם מבטיחים לנו כי אין זה אלא התקף קשה של כיב-הקיבה ושיגרון. אם גם מבינים הם שהיא מפחדת שהסרטן חוזר, כשהיא משפשפת ביד גוששת את הצלקת המאוסה במקום שהיה פעם שד, על דעתם הם עומדים כי אין יסוד לפחדיה. שבוע-ימים בבית-החולים תל-השומר אינו מאיר-עיניים יותר; פרט לזה שעתה ברי לנו שוודאי באמת היא בריאה אם יחסם אליה קשה כל-כך. אך עם כל פסק-בריאות חדש אמא נחלית יותר ויותר. ובין אם כל זה ענין של דמיון ובין אם לא, כבר דעתנו חלושה עלינו מחוסר שינה.

ב"פרוטקציה" אנו מתקבלים לבית-חולים אחר. הוא דומה יותר לגן ציבורי. הרחק כמלוא העין, חלקות דשא וחורש עולות ויורדות. צריף א', שאליו שולחים את אמא עד האיבחון, דומה לכל היתר-מסוג המבנים של מחנה צבאי, רחב-ידיים וריק כמעט. דומה כאילו עושים שיפוצים באיזור של חדר-הרחצה; הוציאו חלונות ועירמו ערימות של סיד ומלט. באשר לאמא עצמה, כמעט אינה יכולה ללכת, ויהיה עליה להישאר רתוקה למיטה.

כאביה של אמא מתחדשים. האחות נאנחת בעצב עם שהיא נותנת לי גלולה. "אמא שלך אשה חולה מאד", אומרת היא במאור-פנים. כמעט רווח לי לשמע המלים: סוף-סוף אוכל לחדול מלהיאבק עם הרופאים העומדים על דעתם שאין לה ולא-כלום. אבל ההרווחה אינה לאורך-ימים. שוב היא מקיאה. המקום מלא חתולים. הם מסתובבים כאילו היו בעלי המקום; נכנסים לבנין ועוברים את המחלקה.

סוף-סוף אמא ישנה. לאחר שהתחננה לשינה זמן כה רב. המשמרות מתחלפות. המבנה כולו, שבו שמונה חדרים, מסור להשגחתה של אחות אחת המסתייעת בעוזר. שניהם יחד מחלקים תרופות ומגשים של אוכל, מאכילים בכפית חולות המרותקות למיטותיהן, ומציעים את המיטות ללילה. כאשר הטלפון מצלצל בתחנת-הטיפול, האחות עוזבת הכל ועוברת בדהרה את המסדרון, ממחרת להשיב.

בדרך הביתה אורותיה של תל-אביב עוברים כמו בחלום. נשים בשמלות מבריקות ובסנדלי-כסף נכנסות לאולם-התונות. העובדה שהחיים נמשכים באה עלי כהלם אכזר. עיורת אני ואטומה מהרגיש כל דבר מלבד צערי שלי.

אני פוקחת את עיני לבוקר, אך מתיראה מפני היום החדש. בדרכי לבית-החולים אני מתעודדת. אחרי הכל, לבטח יעלה הכל יפה. יעשו בדיקות, יתחילו בטיפול. לא יארכו הימים והיא תשוב הביתה.

אמא אך רואה אותי ומיד היא פורצת בבכי. "מה יש?" אני קוראת, בִּזְשָׁה לגמרי בשברון-רוחה. "אני פשוט בודדה", היא משקרת. לאחר-מכן, כמתוך הירהור שני, היא מספרת על התקלה בסיר-הלילה, ובתרעומת שהביעה האחות. כל היום כולו היא אחווה פחד מפני הלילה המתקרב; אין היא מסוגלת לרדת מן המיטה, לא תוכל להזעיק אחות (הפעמונים מנותקים כדי שלא להטריד את העובדים) ולא תוכל להתעסק בסיר-הלילה כשגופה קשוי מפאב, ולכן היא חוששת שמא תחזור החוויה המשפילה. אני מרגיעה אותה, אך צילצול נבוב יש לדברים כשאני נפרדת ממנה למשך הלילה.

השמש זורחת. הציפרים שרות. העצים במלוא פריחתם. אמא ודאי תבריא, אני אומרת לבפשי. עתה שהשוק מלא סממני-פלא, נעשו הנסים דבר שבאופנה. קלת-צעד אני עוברת את המסדרון, מניעה בראשי ומחייכת אל העובדים. אך בראותם אותי דומה כאילו הכל תפוסים פתאום מאד בענייניהם וכל אחד משעה מבטו, מתרכז בטבלות ובניירות.

כשאני פותחת את הדלת אל חדרה של אמא, מופתעת קימעה על שהיא סגורה בכלל, המצב מוטח כפצצה לתוך פרצופי.

אמא מוקפת אחיות מדוכדכות-למרֶאָה ופניה ירוקים-צהבהבים. בכל מקום שאין היא מכוסה תחבשות, העצמות מבצבצות מתוך העור. היא זקנה בעשרים שנה. אט-אט מתברר מה קרה. אמא קוראת שיעזרו לה בסיר-הלילה ואינה נענית. היא פותחת בצעקות. לבסוף באה האחות, אך הואיל ואין לה שפה משותפת אין היא מבינה מה אמא רוצה, והיא נוזפת בה בחריפות על שהיא מפריעה לאחרות. בייאווה, וכדי שלא תחזור הפרשה של הפיכת הסיר, יורדת אמא מן המיטה למצוא את חדר-הרחצה... ונופלת. האחות, המסוגרת בתחנת-הטיפולים, השותה תה ומאזינה לראדיו, אינה שומעת כלל את צריחותיה של אמא.

כבר עשו צילום-רנטגן. הירך שבורה; הרגל נשברה בכמה וכמה מקומות. אי-אפשר לגעת בה עד שיבוא האורתופד ויתן את ההוראות, והגם שהיא צורחת מפאבים, והכל יכולים לראות שצריך להתקין את הרגל למצב מתוח פחות, הרי משעה שנפלה יצא עניינה מתחום-הטיפול של צריף א'. עד שיפעל סם-ההרגעה את פעולתו מוסיפה אמא להתיסר; פניה מסיכה איומה של סבל ומבוכה.

עולמי סובב-הולך מעגלים-מעגלים. אני חשה עצמי שיכורה, מתנוודדת ונופלת. ההמלצה היחידה היא לנתח, אבל המנתח מסרב לנתח את אמא במצבה הנוכחי. "בינתיים", הוא אומר, "ירפא אותה הזמן, הכאב ייחלש. העיקר הוא להכניס אותה למחלקה שערוכה לטיפול בגופות שבורים ופצועים".

הסמים מתחילים להשפיע. אף כי השינה שאליה היא נכספת אינה באה, אין הפאב מציק לאמא והיא הזונה.

עיניה של אמא פקוחות לרווחה ובענין רב היא מתבוננת בקיר כאילו סרט היא רואה שם. מדי-פעם היא צוחקת או אומרת משהו להסביר לי את החזיון שהיא רואה. "ריבוננו-של-עולם", היא קוראת בצר לה, "אלטי זרק את צנצנת העוגיות. לא, לא. זה שום דבר, חביבי. אל תבכי. אני אעזור לך להרים אותן". והיא מחייכת במתיקות תוך שהיא עושה ממש כך לכאורה. "הביטי, הביטי", היא מושכת בשרוולי, "ברוכי איבדה את הנעל שלה". "ברוכי, ברוכי", היא קוראת אל הקטנה בילדות שלי בדאגה מרובה, "הנעל שלך, חביבה. לא, אסור שתלכי יחפה. בואי, אני אעזור לך לנעול אותה מחדש. והגרב שלך ?" היא שואלת בצחוק. "איפה הגרב שלך ? דיג, דיג, דיג".

השמש שוקעת. האוויר מתמלא צינה. אני סוגרת את הדלתות והחלונות במסדרון. הערב, האחות לבדה ; הגבר העוזר על-ידה נשלח באיזו שליחות של חירום. חולת-הלב במיטה השכנה משליכה מעליה את כל שמיכותיה ודורשת שיקחו אותה הביתה... היא מפצירה, היא משדלת, היא מיפבת, מחניפה, וכשאינה נענית היא מוסיפה עזות ותוקפנות. בעוד אמא מוסיפה להסביר את ההיבהובים על הקיר, ושכנתה בת ה-84, שעברה מזיקנה בלה לארסיות ממארת, מנסה עתה לטפס על סורגי מיטתה, כשהיא צועקת "תנו לי לצאת מכאן ; אני רוצה הביתה". אני מתחילה לחשוש לשפיות-דעתי. חולת-הלב היא אשה ענקית ; הררי שומן גולשים מתוך בגדי-הלילה שלה. אין ביכלתי לעצור בה, אך האחיות בל תיראה. "קדימה", אני צועקת, "צאי מן המיטה ושברי את רגלך כמו אמא שלי!" היא מביטה בי בפחד, ושוב היא שיה נכנעת. "יקירתי", היא מפצירה. דמעות גדולות נשפכות על ידי, עם שהיא לוחצתה אל שפתיה. "עזרי לי, יקירתי. ד"ר פסין בצריף ג' היא הבת שלי. לכי הביאי אותה. היא תקח אותי הביתה. לכי ואמרי לה שאמא שלה גוססת ושהיא צריכה לקחת אותי הביתה". ד"ר פסין איננה בתפקיד. הזקנה המתוחה רוטנת שוב. כאחות-אימה היא מורה בידה החוצה. "הביטי. שם בפרוודור. אינך רואה ? שלושה ארגזים. אחד מהם בשבילי. הם רוצים לסמר אותי במסמרים בארגז ההוא", היא צורחת, עיניה מפיקות טירוף פחד מטורף. "אבל אני לא אתן להם. אני אומרת לך. הוציאי אותי מכאן".

האחות מנסה לתת לה זריקה, אך אינה יכולה להשכיב אותה. "מי היה מאמין ?" היא שואלת, והיא עצמה אינה מאמינה, "כשהביאו אותה ביום-ששי שעבר היתה קרובה לעולם-האמת, ועכשיו רק הביטו בה". האשה בועטת כמו רקדנית. היא כבר קרעה מעליה את כל המצעים והסדינים וכולה עירומה. היא משתוללת כמטורפת, נלחמת על חייה עם אויב משכבר-הימים. "רק אל תתני להם לשים אותי בארגז ההוא", היא צורחת שוב ושוב. "האנשים הללו שם בחוץ. רק אל תתני להם לקחת אותי". "איי", היא מיללת, בהשיג הזריקה את מטרתה. "הורגים אותי. תוקעים בי סכינים. את רק חפי. אני אספר עליך לבתי. ד"ר פסין בצריף ג'. את רק חפי עד שאני אספר לה עליך. אוי, הורגים אותי". רק כשקושרים אותה סוף-סוף למיטה היא משלימה עם מר-גורלה ונרדמת ביבבה.

במסדרון שבחוץ גבר אחד מסיע את אשתו על כיסא-גלגלים אל בית-השימוש. חריקתו של כיסא-הגלגלים, צירצורם של צרצרים, נחרת החולות-כל אלה מתמזגים

לכאב אחד של צער ובדידות. הטלפון מצלצל עקשנית בתחנת-הטיפולים. ואחר-כך דממה. האחות, לבושה מכנסיים ואפודה מתחת למדים הלבנים, אצה לה לסיבוביה, והפנס שבידה מאיר את האפלה.

עכשיו אמא מארחת חבורה שלמה; כדרפה, היא מתהללת בתפקידה כמארחת ועומדת על כך שהכל יטלו את המגיע להם. עתה חזרה הרחק-הרחק לעבר והיא מטפלת בילדי אחותה, עכשיו שוב היא סבתא מסורה, פניה קורנים משמחה.

אך עייפה היא כבר מכל הפעילות. היא תופסת בזרועי ובקול רווי אפיסת-כוחות היא אומרת, "בואי. הגיע הזמן ללכת הביתה. השעה כבר מאוחרת ואני עייפה מאד".

"אמא", אני מסבירה באורך-רוח, "אין אנו יכולות ללכת הביתה. הרגל שלך שבורה ועלינו להישאר בבית-החולים". "הו", מפטירה היא בחביבות, כמו ילד תמים וטוב-מזג, שאם גם אינו מבין הוא מוכן להסכים אתך, והיא חוזרת לחבורה, אל תהלכות הנפשות האהובות המהבהבת ועוברת מולה על הקיר.

אך עם שפגה השפעת הסמים משתנים הפרצופים שבחבורתה. עכשיו יש שם אנשים גבוהים. הם מפילים עליה פחד. באימה היא לופתת את זרועי. היא נלחצת אל סורגי המיטה ותופסת בי באימה. "קחי אותי הביתה", היא מתחננת. "הו, מהרי כבר. מדוע זה נמשך אצלך כל-כך? אינך רואה את האנשים האיומים הללו?" היא שואלת. "הם רוצים להרע לנו. בואי כבר. אנחנו בסכנה נוראה. איפה השכל שלך שאינך מבינה שעלינו להסתלק מכאן מיד".

דבריה של אמא מכאיבים לי. מעולם לא דיברה לפני כן אל שום איש בחריפות שכזאת. מה-בצע בהקלה הגופנית אם הדבר הורס את האישיות, תמהה אני בחוסר-ישע.

כאשר חולת-לב מדברת משנתה, אמא עונה. נקשרת שיחה משונה, האחת ממשיכה במקום שחברתה פוסקת.

בתחנת-הטיפולים הפעילות מגיעה לשיא חדש. בתום-לב אני נכנסת. אחיות מדובל-לות-שער ניתקות מעל רופאי-בית. כולנו משעים מבטינו במבוכה, פרט לרופא אחד צעיר משועמם ויפה-תואר, השואל אותי לרצוני.

כל הלילה אין עיניה של אמא נעצמות אפילו רגע אחד. הזקנה הבלה והארסית, כיון שנרדמה שוב אי-אפשר להעיר אותה; אינה מגיבה אפילו על סטירות וטלטלות, רחצה והצעת-מצעים. כשהיא מקיצה סוף-סוף לעת הצהריים היא דורשת ארוחת-בוקר בהתפרצות מרץ חדשה, וכאשר אומרים לה שיהיה עליה לחכות למגש-האוכל שלה, שיובא עוד-מעט, היא מתחילה בסיבוב שני. כשמגיעה בתה, ד"ר פסין, מופיע אוכל פתאום, ומשעה שאכלה לשובע שוב היא משתתקת, ושוב דממה.

כשמציעים את מיטתה של אמא היא צורחת מכאב. "מה זה, הרי בכלל לא כואב", מתעקשת אחות אחת, אבל אחות שניה מתזיקה בה בכוח ומרגיעתה במלים רכות של השתתפות עד שמצליחים להקל את תנוחתה.

היום עובר ברוח טובה. דומה כאילו הוקל לה לאמא. לא היה צורך בשום סם להרגעת כאבים. ואחרי-כן עם רדת הערב היא מוריקה פתאום ומבקשת להקיא.

מעבירים את אמא לצריף של חולים כרוניים. הואיל והמנתח מסרב לנתח יתמשך אישפוזו יותר, ובאותו אגף ייטיבו לטפל בה.

מגיעים שני שמשים. האחד הוא ערבי ענק, שעריר מאד, השני טיפוס של סבא צנום. כל העת הם מפזמים איזה דואט משונה הדומה לבאלאדה, והם מסיעים את אמא במיטתה שלה על־פני שטחי הגן אל מחוץ־הפצנו החדש. פניה של אמא מתעווים על כל גבנון וחלוק־חצץ, אך אין מנוס מן הדברים האלה. כל היום לא נפקחו עיניה וכל תנועה חדה של המיטה מביאה אותה לידי אנקה, בעוד אני מעווה פנים כמקדימה את כאביה.

השמש זורחת. הציפרים שרות. האלנות מלחשים והרוח הומה. "פיקחי את עיניך, אמא, וראי את העולם היפה שאת אוהבת", אני מהרהרת, מקווה באיזה אופן שהוא להגיע בדברי אל נשמתה, אבל היא מרוחקת ואינה מגיבה.

צריף ח' אינו שונה במראהו מכל יתר המבנים הצבאיים למראה. חולים בכיסאות־גלגלים מתחממים בשמש. דומם הם עוקבים אחרינו בעיניהם תוך שמוליכים אותנו לחדר 13. חולות מכל הגילים והצורות משוטטות באפס־מטרה במסדרון, מהן מדדות על קביים ומהן יושבות בוהות על כיסאות־גלגלים; גפיים שנקטעו חשופים לעין בלי בושה.

מסיעים את מיטתה של אמא אל המעבר והשמשים מסתלקים. כל הנמצאות בחדר סוקרות אותנו בשתיקה. אנו חוסמות את המעבר. החולה במיטה שבפינה מתחילה לרטון, "בטח, מה אפשר לדרוש במקום שכזה? זה כבר שעה שסגרו אותי בפינה שלי. איך הם חושבים שיוציאו אותי בזמן שהמיטה ההיא חוסמת לי את המעבר. ובכלל, מה היא חושבת את עצמה, הפרימאדונה הזאת? תוקעת את התחת שלה בפרצופי, אפילו אינה יכולה לומר שלום אף לאחת מאֵתנו. מיוחסת יותר מדי, אני מניחה".

החדר ספוג איבה. שאר החולות מלהגות זו עם זו בנעימה של קונות בשוק־העופות. אשה אחת מדובללת־שער, השוכבת במיטה מזוהמת, קוראת בלי הרף אל האחות, "אחות, אחות, אחות".

"אולי תשתקי כבר?" מצטווחת לבסוף חולה אחרת. "אחות, אחות, זה כל מה שהיא יודעת".

"הו, עזבו אותה לנפשה. גם עליה רחמנות, אפילו בלתי־שפויה", מצייצת עוד אחת. אך מכיוון שאין חציבה פוסקת מקריאותיה אל האחות, פוקעת סבלנותן של כל הנשים בחדר ומתחילים הגידופים. "מטומטמת שכמוך, סתמי כבר את הפה".

"את לא רואה איזו גברת חולה נכנסה עכשיו. ועכשיו את תשגעי גם אותה?" "הו, תעזבו כבר את המספנה: ממילא היא די מקוללת", פוצחת זו שהחלה לגדפה. סקרנותן בוערת בהן. "מה יש לה?" הן שואלות, זוקרות אצבעות גרומות אל אמא. "מדוע את בוכה כך כמו תינוקת?"

"ירך שבורה", אני מיבבת. "רגל שבורה". דבר זה דין שנשביע את סקרנותן. בשום־

פנים אין להזכיר את יתר מדווייה. אני מסיבה פני ממבטיהן החשדניים וממשיכה בבכיי ליד המיטד

"אל תבכי", צועקת אלי אשה אחת ינשופית-למרצא וזקנה במיטה שמנגד. "גם לי נשברו הרגליים. כבר עשרה חדשים אני כאן, ועדיין אינני יכולה ללכת. בית יפה יש לי בתל-אביב, וכאן אני מוטלת כמו פגר. סתם יצאתי לקנות לחם, נפלתי על מדרכה ישרה לגמרי, ובסוף הגעתי לקבר החי הזה. אוי, הבית היפה שלי בתל-אביב".
האשה המבקרת אצלה אומרת לה שלא תבכה.

"וכי מדוע לא אבכה?" תוהה יהודית. "וכי בשביל מה יש לי לחיות? בשביל זה?
בשביל בית-הכלא הזה?"

אחייניתה של יהודית מזכירה לה שעליה להחזיק טובה על שאין המצב ביש יותר. "בשביל זה באת סוף-סוף לבקר אותי אחרי ארבעה שבועות? להגיד לי כמה אני בת-מזל?" היא מטיחה לעומתה במרירות. "בשביל זה היית יכולה להישאר בבית. הן, הבית היפה שלי בתל-אביב".

כאשר חציבה מתחילה שוב לקרוא "אחות", האחיינית מנסה להיות לעזר, ובזאת רק מלבה היא עוד יותר את קנאתה של יהודית. "באמת אינני יודעת למה באת", היא צועקת, כדרך שפבדי-שמיעה נוטים לדבר, "בזמן שאת אפילו לא שמה לב אלי בכלל; רק צועקת עלי שאני מתלוננת ומטפלת בכל יתר המשוגעות שבחדר. אוי, על ראש כל הערבים מזל שכזה", והיא מפליגה ביללה של חמלה-עצמית ואומללות. אמא לא זזה כל היום. שרויה היא באפסי-מרחקים. "הרעש גדול כל-כך", היא קוראת בעיצומה של כל המהומה. "הרעש גדול כל-כך עד שאינני יכולה להירדם". זרועה של אמא תפחה. האחות, עליזה, מפסיקה את הזריקה לתוך הוורידים ומוסרת שוורידיה נהרסים.

כל הנשים שבחדר צורחות זו על זו. תמהה אני לאיזה מין אגף מטורף שלחו אותנו, ואני נחפזת אל צריף א' להתחנן לפנייהם שיקבלו את אמא בחזרה עד שייעשו סידורים להחזרתה הביתה.

"אין כל הבדל בדבר היכן אמא שלך נמצאת עכשיו", אומר רופא המחלקה, בקול עמום, לאחר פנייתי ההיסטרית. "היא הרחיקה לכת כל-כך עד שכבר אינה יודעת ולא איכפת לה".

"מה אתה רוצה לומר בזה?" אני שואלת.

"את אינך יודעת?" הוא שואל כלא-מאמין. "את אינך יודעת מה יש לה?"
"בתל-השומר אמרו שהיא בסדר גמור. כל הרופאים אמרו כיב-קיבה ושיגרון", אני לוחשת בבעתה.

הוא מביט בי בשאט-נפש ונושא רגליו. "חכה. אל תלך", אני מפצירה ותופסת בשרוולו, מוכנה סוף-סוף להתיצב נוכח האויב. "מה הפרוגנוזה?"
"לפי כל הסימנים", הוא לואט, "הדבר מתפשט כמו אש-להבה".

כל דרך שובי לצריף ח' אני מתיפחת. אנשים לוטשים עיניהם אחרי, אך שום דבר אינו חשוב עוד. אני צוחקת ואני בוכה. מדוע שיקרו לנו כולם? מדוע לא אמרו כולם

פשוט וברור שאמא גוועט ? ובכן, מגיחים לה למות מיתה מרה, לאט-לאט, עם אותן המתות-החיות שעצמותיהן השבורות לא תירפאנה לעולם, שגפיהן הקטועים מוסיפים להתמקמק, של חולות-לב שאין להן מקום לבוח בן, של המשותקות שאין מי שיטפל בהן. כאן היתה נקודת-הצומת לפסולת של המין האנושי, לגוועים לאטם בעולם שאין לו שהות ולא ענין ולא סבלנות לתת דעתו עליהם.

כאחוזת-דיבוק אני נושאת רגלי במרוצה. אור-השמש בוקע מבעד לעלנה העבותה שממעל. מוזיקה נישאת למקום שבו אני נעצרת, מסומרת, כשהיופי המנצח מקיפני, סותר תכלית הסתירה את המצב כמו שהוא. כאב עז יש בי ואני מנסה להימלט. כל זה חלום, אני מהרהרת. חלום יפהפה של עצים אקזוטיים ומשעולי-אבן יפים ; גן-עדן, בית-שוקולדה. מוזיקה. אווירה... שמי-תכלת יפים, ופז-שקיעה היורד אל חיי... בשובי אל הצריף עדיין האיבה כאן. אמא סובלת בשתיקה, פוכרת ידיה מחולשה וקוצר רוח, ובוכה.

"מדוע היא בוכה כל-כך ?" שואלת בעלת-מום אחת בחלון מתוך טוב-לב. "זאת רק רגל שבורה. היא תבריא". הואיל ואינני עונה, עיניה מתרחבות מתוך הבנה. היא טופחת בידה על פיה ומשתתקת.

"התביישי לך", היא צועקת על חציבה, כאשר זו פותחת שוב בפיוזם הנצחי של "אחות, אחות". "את לא רואה איזו גברת חולה נכנסה אלינו עכשיו ?" אבל חציבה נושאת לעברה עיניים בוהות וממשיכה, "אחות, אחות, הביאי לי סיר. אחות, אחות, הביאי לי לשחות, כסי לי את הכתף, הרימי לי את המיטה". אמא ידעה כל הזמן. אנחנו היינו השוטים.

האחות אינה יכולה להפעיל את הזריקה התוך-ורידית. "היא נחלשת", אומרת היא. "תני לה לשחות עד שיגיע המנתח".

סאנדרה, עוזרת-לאחות, נכנסת להציע את המיטות. "חציבלה, חציבלה", היא קוראת בחדנה, וממהרת להתעסק בה בתשומת-הלב ובחביבה שדרכו של אדם להעתירן על ילד חמוד.

"חציבלה", היא מזמררת, "את המותק שלי". היא מחליפה את מצעיה המטונפים – צואה וקרומי-לחם וקליפות בנגות – ורוחצת אותה למטה ברוך. "הו, אבל את חציבלה רעה", היא נוזפת, משרבטת שפתיה כאומללה, תוך שהיא מפדרת אותה כאילו היתה מלכת-שבא, "עושה רעש שכזה כל הזמן, עכשיו תבטיחי לי שתהיי נהמדה ותלכי מיד לישון".

"כן, לישון", נענות האחרות במקהלה. "כל הלילה קיללה, צווחה בלי הפסק".

"משוגעת", מצהירה יהודית דרך-סמכות, משל כאילו זה ההסבר לכל.

"עזבו אותה כבר", משדלת ברכה, בעלת-המום שבחלון. "היא כבר די מקוללת".

שוב היא פוצחת.

"שתקי, משוגעת שכמוך. את שומעת ?" צורחת יהודית.

"לא איכפת לי", צוחקת חציבה כקוראת-תגר.

"אתן רואות, אמרתי לכן", קוראת כמנצחת חולת-הלב האלמונית שבחלון השני (זו

שאת המעבר שלה הסמנו בכניסתנו). "היא עושה זאת להכעיס. אם רק לא השימו לב אליה, היא תירדם".

"סאנדרה, סאנדרה, סדרי לי את המיטה".

"נדמה היה לי שאת הבטחת שתהיי טובה".

"מדוע?" היא שואלת בתמימות.

"מפני שפולן רוצות לישון. הרי לך, חביבה. הני מותק וקחי את הגלולה שלך".

כאשר החולות משתתקות סוף-סוף, האחיות מתחילות.

"אני יודעת שהייתי צריכה להציע את המיטות הערב", מנסה עליזה לפייס את סאנדרה שפניה אבן, "אבל איך יכולתי בזמן שאני עסוקה בתוך-ורידיות ובלחץ-דם ובמתן זריקות. את יודעת שהדברים הללו קודמים". את רגשי האהדה שלה כבר הוציאה סאנדרה על חציבה, והיא אוטמת אזניה משמוע את בקשתה של עליזה להבנה. הקולות הרמים מוסיפים לנסר, אף לאחר שהסתגרו הללו בתחנת הטיפולים.

כל הלילה מודדים את לחץ-הדם של אמא; בריגשה מוגברת מדי-פעם. כאשר ירד לחץ-הדם מ-160 ל-100 נמצא הרופא בדרכו. לאחר ביצוע החיתוך בווריד, לחץ-הדם שלה עולה קימעה. החשש שמא לא תחזיק מעמד עד סוף הלילה סר ממני, אך עם האיר הבוקר אין בי עוד ספק כי עברה בגיא-צלמוות.

מרדכי הוא בתפקיד הבוקר. חציבה מנהלת אתו מין פלירט מגוחך.

אמא זכתה לשעה מתוקה של שינה. אולי זה כס-ההרגעה שהזריק מרדכי לתוך הווריד. עכשיו היא מקיאה שוב.

שרלה, הגברת במיטה השכנה, שהיתה שקטה עד עכשיו, מדברת כל היום בשגעון. איזה צירוף של אידיש, ערבית והונגרית שאין איש מבין אותו.

פגישה עם העובדת הסוציאלית ומנהל-המחלקה. במלים ברורות ביותר נאמר לי כי אין מה לעשות בשביל אמא, רק לנסות להפיג את הכאב. "מטעמים הומאניטריים בלבד הסכמתי לקבל את אמא שלך למחלקה שלי", מסביר הרופא, "אבל במה שנוגע לריפוי, אין אנו יכולים לעשות שום דבר למענה". כשאנו עומדים על דעתנו, הוא ניאות להזמין רופא-יועץ.

מזג-אוויר עלוב של גשם דק. החולות בלתי-נעימות יותר מתמיד. איבה וקנאה גלויה מכוונות אל חולת-הלב שבחלון; החולה היחידה בחדר שאינה רתוקה לא למיטה ולא לכיסא-גלגלים.

חציבה ישנה, לשם שינוי, ושקט בחדר.

מחשבותיה של אמא חוזרות כל הזמן לאחור, נסוגות אל עבר שקודם זמני. אף שהיא גונחת ונאנקת, כשאני שואלת אותה מה כואב לה היא תולה עיניה בפתיעה ומשיבה, "שום דבר".

עם כל חילוף-משמרות משתנה מצב-הרוח במחלקה.

נשים רבות על חלון פתוח.

לחץ-הדם של אמא יורד שוב.

כשעבר עליה רגע טוב אנו ממהרים להתפלל לבריאותה ולהחלמתה. אך כשהיא

סובלת איני יכולה לחשוב אלא זאת, "אלוהים, אם אתה רוצה בה, קח אותה, אבל עשה זאת מהר, וברחמים". אחר-כך חמתי בוערת בי על עצמי שאני סבילה כל-כך; שאינני הולמת באגרופי על שערי השמיים לבקש ולהתחנן ולהעתיר על חייה.

כאשר בא משה, אחר-החמן, ליטול את ברכה בעלת-המום בכל בוקר, היא מקשה עליו ומתוך אנינות-דעת היא מסרבת להתלבש בשעה שהוא עומד שם. מתחיל סיבוב מגוחך של העמדת-פנים, הוא נאבק אתה ביד חזקה עד שהוחלפו בגדיה התחתונים המטונפים, נתלשו סדיניה המטונפים, ועד שהיא מוטלת בלי גינונים של טכס לתוך כיסא-הגלגלים שלה; שערות אפורות כברזל משתרבות לתיך פרצופה ומעליו.

עלבונות והערות של לעג מוטחות אנה-ואנה כפינג-פונג; השגים מסתייפים בהרבות של מלים, זריזות וארסיות. אין ביכלתי לעקוב אחר הדיבורים והפנטומימה; אך אני מניחה שהכל מתנהל ברוח טובה שהרי שניהם יוצאים מחייכים; הוא על שניצח, היא על שהניחה לו לנצח.

קרונית-האוכל מבקיעה דרכה אל צריפי המחלקות השונות. מגשי ארוחת-ערב מתגלגלים במסדרונות. בית-החולים הזה רועש יותר מן השוק. חולה אחת בחדר האחרון משוועת, "הצילו, הצילו. הוא הולך להרוג אותי". השתוללות-תופת במסדרון. פסיעות חפוזות. קריאות נזעמות לשקט, שלאחריהן פרצי-זעם בהולים, חנוקים, בעברית ובערבית. חולה יהודי רצה בחלון פתוח. הערבי שבחדר רצה שיהיה סגור. הערבי מעליב את היהודי בהטיחו "יהודי" בפרצופו. היהודי מטיח מיד בחזרה, "ערבי". כשבא מרדכי לעזרתו של הערבי ומסכים שהחלון צריך להיות סגור, החולה היהודי מאשים אותו שגם הוא ערבי. "שמע ישראל", זועק מרדכי כשחקן-תיאטרון והוויכוח מסתיים. אבל החולה היהודי נשאר ישוב במסדרון כל הלילה, מסרב להישאר בחדר אחד עם הערבי.

חציבה מיבבת, "אני מפחדת". "אל תפחדי. אני שומרת עליך", אומרת אני. ניכר בה שדברי לא הרגיעו אותה והיא פותחת מלכתחילה בפיוזם שלה האבל, מורט-העצבים. "אחות, בואי כסי אותי. אחות, הביאי לי סיר. אחות, הביאי לי כיסא-גלגלים. אני רוצה ללכת הביתה".

גשם יורד בזריף חדגוני אטי.

חציבה בשלה. מרדכי מסיע אותה אל חדר-האוכל. אפילו ממרחק קריאותיה החד-גוניות מורטות-עצבים לא פחות מן הגשם. "מרדכי, מרדכי, אני רוצה ללכת הביתה, תן לי כסף; אני רוצה הביתה. תן לי אוכל; אני רעבה. תן לי לשתות; אני צמאה". כיון שמרדכי אינו משיב, היא מנסה את מזלה עם סאנדרה. "סאנדרה, סאנדרה", חוזרת היא על השם בקצב מושלם, כארבעים פעם בדקה.

אמא חסרת-מנוחה. קולות מפחידים, מגרגרים עולים מגרונה. היא מנפנת פרא בזרועותיה מתוך ייאוש ומבוכת-נפש, וקדחתנית היא משפשפת את התפרים בחזה. היא ממשמשת בפניה, משפשפת את עיניה. בועות חדשות יש לה בפיה, וגם בהן היא מנקרת.

אמא ערה לגמרי, אף שפל היום לא ישנה, דומה כאילו התרופות אינן משפיעות עליה

כלל. כשאני מהזיקה בידה ומשדלת אותה בדברים היא מתנמנמת, כמבקשת להשביע את רצוני, אך ברגע שאני מחליפה את מקומי שוב היא ערה. חולת-הלב מטילה מימיה בסיר שלה. כל הלילה כולו הזילוף והקילוח והשריקה של שתן על פלדה של סירי-לילה, במאמץ של הרקת המעיים. אמא מסתובבת ומתפתלת; מנפנפת קדחתנית בזרועותיה. היא בועטת ברגל שעודה מסוגלת לבעוט, ודומה כאילו אין עוד שליטה עליה. אני מביטה סביבי בוהה, מבינה אל-גכון עד כמה אני בודדה. מעולם לא נראתה תחנת-הטיפולים רחוקה כל-כך. חולת-הלב מתבוננת בי. "שפשי אותה בספירט", היא פוקדת. "על הלב. תני לה לשתות. אל תשכבי לצדה. תני לה אוויר. שימי לה תה על השפתיים".

כאחוזת-קדחת אני מביטה סביבי. בחדר כולו אין שום פעמון מחובר להזעקת עזרה. הסיכוי שיעבור מישהו בשעת-לילה זו אפסיים. אני רצה אל תחנת-הטיפולים; כל הדרך עיניה של אמא רודפות אותי... עיניים פראיות ממש כתנועותיה. פראיות וחדו-רות ייאוש קודר, בוהה.

בראותי את מרדכי, חלישות תוקפת אותי מרוב הקלה. הוא חש מיד במצב-החירום וממהר לחזור עמי, אף שהמסיבה אצלו בעיצומה והאחיות הצעירות והנחמדות ממש עפר לרגליו. "החזיקי אותה עד שאביא את המחט", הוא זורק קצרה. אני מודה לאל על נוכחותו. כל אחות שהיא היתה מתחילה לחפש בלוח שלה את הוראות הרופא; באין הוראות לטיפול בהתפתחות מסוימת זו, היתה מתחילה לנסות להתקשר אל רופא-הבית, שמן-הסתם אי-אפשר היה להשיג אותו מפני שלא השאיר הודעה באיזו מסיבה יכהן בקודש, וכו' וכו'. אחר-כך היתה מתחילה למלא טפסים ודו"חות בשלושה העתקים, מודיעה לי כי אין לה סמכות לתת לי שום דבר על דעת עצמה; פשוט יהיה עלינו לחכות עד שיגיעו עובדי-הבוקר; שעות על שעות, בעוד כל דקה הופכת אלף מיתות.

כשאמא נרגעת סוף-סוף היא אומרת בפשטות, "אני רוצה לבכות", והיא בוכה; אנקות-בכי חנוקות, מספנות, בוקעות ונסחטות מנשמתה. "אני כל-כך מאוכזבת", לוחשת היא בין נשימה לנשימה. היא יודעת, זמן רב לפנינו ידעה, כי חלום-החיים שלה, שכבר הפך סיוט-לילה, נסתיים. אין היא חפצה להיפרד ממנו; בוטחת היא עד הסוף כי חיה תחיה.

חולת-הלב עודה ערה. "אסור לך לבכות", היא אומרת בנועם. "את עוד תבריא". אך אמא כבר יודעת, ועיניה מתות תוך שהיא מחפשת את עיני ביאוש מתחנן. "אלוהים", אני מפצירה, "בקשתי שטוחה לפניך. אם לא תבריא אותה, קח אותה מהר. רק רחם-נא על נשמתה הסובלת".

"מה חטאתי?" היא חוזרת ושואלת אותי; בכיה מרוסק כל-כך עד שלולא שמעתי את הדברים שוב ושוב לא הייתי מבחינה בהם.

נשימתה קצובה, סוף-סוף. כשאני מתעוררת והנה מרדכי מכסה אותי בשמיכה ומתקין כר מתחת לראשי. עלי להישאר ערה, אני אומרת לנפשי, בעודי נאבקת נואשות כל-כך להתגבר על הערפל הכבד שאני נמשכת לתוכו. אבל עיני נעצמות שוב ושוב. אמא

שוב התעוררה; גונחת וקוראת, אבל אני רחוקה כל-כך עד שלא איכפת לי. אמא משתעלת. הרבה.

עיניה מתגלגלות לכאן ולכאן, מימין לשמאל, בעודה קוראת בעיני רוחה מסידור-התפילות. מדי-פעם היא מרימה את אצבעה אל שפתותיה, כדי להיטיב הפוך את הדפים. עכשיו היא מושיטה יד, עקשנית. כשאני שואלת אותה לרצונה, היא אומרת, "עוד סידור-תפילה ליוסף (בני) שיתפלל". אני מבטיחה לה שכבר התפלל, ואין הוא זקוק עוד לסידור-התפילה.

מתחילה להתירא לבוא לבית-החולים. חשה כי כל עצב וסיב בגופי הומה ומתוח. אינני יכולה לתאר לעצמי איך הרופאים קמים בבוקר, כשהם יודעים את האומללות והסבל וחוסר-התקוה המחכים להם. רמת הכאב של אמא משתנה.

הרופא מחליט להחזיר אותה לזריקות תוך-ורידיות. כשאני שואלת את רופאת-הבית הרוסיה החדשה מדוע היא מאריכה את ייסוריה של אמא, היא מסתמרת לשמע השאלה, אך בפשטות היא משיבה, "כי התפקיד שלי הוא להאריך את חייהם של בני-אדם כל כמה שאוכל". מנהל-המחלקה נרעש פחות. "אינני יודע", הוא משיב יגע, "באמת אינני יודע". אך הגרוע מכל הוא שאמא אינה פוסקת לבקש הבראה. היא מסרבת להתיאש. בעלי מביא מדברי חז"ל: "אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם, אל ימנע עצמו מן הרחמים".

ובכן יש לחבר מחדש את התוך-ורידית. משה מתקרב אל מיטתה ובידו מגש טעון כל מיני אבזרים מעוקרים. אחרי הרבה שפיקת-דם והקזת-דם, ניקור ודיקור בכאן ובכאן מתחת לעור ידיה ורגליה, תוך שהוא צועק על האחות המסייעת על-ידו שהיא מטומטמת, ותוך שהוא חושד, אולי, שפך גם דעתי עליו, הוא מנתק בקוצר-רוח את כל הצינוריות, זוקף גבו ומכריז בכעס, "אין כל טעם לענות אותה עוד. פשוט אין כבר ורידים".

אני משתדלת שלא להביט אל אמא. היא נראית כבר מתה. תחת זאת אני מחפשת את פניה בזכרונות של חיים ואהבה ושמחה. היא מתהבהבת לפני בתמונות-עבר קטנות ונשכחות.

נכנסת חולה חדשה, סוקרת את החדר ופניה מפיקים מעין מורת-רוח, ומסתלקת שוב. במסדרון היא דורשת חדר אחר. היא מסרבת להימצא עם "החולים הללו". על-כרחי אני מחייכת. לפני עשרה ימים ברחתי גם אני מן החדר, זועמת על שמכניסים את אמא יחד עם "החולים הללו", ועכשיו נעשינו אנו "האנשים החולים הללו" בעיני זולתנו.

אף כי טובה, החולה החדשה, משתדלת לדבר בלאט, דבריה מגיעים אל אזני כולנו שעה שהיא מפצירה במנהל-המחלקה במסדרון. "אני באמת אֶחלה שם בפנים. אל תכניס אותי יחד עם האנשים החולים הללו". מנהל-המחלקה תופסה בזרועה ומוליך אותה לתוך חדרנו. בקולו היגע ובארשת-פניו הנכאָה הוא מצביע על כל חולה וחולה בנפרד ושואל באפס-צליל, "אם כן, את אינך רוצה להיות בחדר אחד עם החולה

הזאת, או עם החולה הזאת, או עם זאת. ובכן, הרשי לי לגלות לך סוד. את חולה הרבה יותר מכל אלה. לכן שלא אשמע אותך אף פעם מדברת שוב על 'החולים הללו' כשכנים בלתי-רצויים".

כאשר טובה מקיאה, אני תומכת את ראשה. "אין לי עוד כוח", היא מיבבת בין גמיעה לגמיעה.

בתה של שרלה נמצאת כאן. כל עת ישיבתה היא מפטמת את אמא שלה בפירות ובעוגיות. היא אוכלת בכל פה. תענוגה הנותר היחיד הוא האוכל; סמל האהבה היחיד שנותר לה.

חציבה אינה פוסקת כל היום. כשהיא רואה אותי היא פוסקת מלקרוא לאחות ונטפלת אלי. "גיברת, גיברת, גיברת".

"עזבי אותה במנוחה. את לא רואה כמה אמא שלה חולה?" מחזירות לה האחרות בכעס. אבל אמא שולחת אותי אליה, בתקוה שהדבר ירגיע אותה. "כן, חציבלה", אני מסביר לה פנים, מנסה לחקות את סאנדרה, ומלטפת את שערותיה הסבוכות.

"תה", היא אומרת, "אני רוצה תה".

נאה. אני הולכת למטבח ומכינה לה תה.

"מתוק מדי", היא אומרת, אף שכמעט לא טעמה אותו.

אני מביאה כוס תה שניה. "לא די מתוק". אני מביאה לה סוכר. "אני כבר לא רוצה תה. תביאי לי סיר".

לאחר שאני מושיבה את גופה המעוקם על הסיר, היא פותחת בילל, "אי, אני נופלת. אני נופלת מן הסיר". אוראז האחות, שבאורד-רוח היתה ממתינה ומתבוננת, נוטלת את המושכות לידה. "חציבה, אם את לא תפסיקי לשגע בני-אדם, נשלח אותך לבית-החולים השני, למקום שהולכים החולים המטורפים".

"אי, אי", היא מיבבת. "הביאו לי כיסא-גלגלים. אני רוצה ללכת הביתה". היום מיטתה של חציבה נמצאת במסדרון בחוץ. היא נושאת קולה. החולים-הגברים המת-נועעים צוחקים ומענים אותה. "יותר בקול, חציבה", הם מתגרים. "האחות לא שומעת אותך. את לא צועקת מספיק בקול".

החולות מדברות על העברתה הקרובה לבית-החולים לחולי-נפש. היא נעשתה עצבנית ומאוסה במידה בלתי-נסבלת ממש; כשהאחיות מתקרבות היא שורטת אותן. אמא נחלשת; נחלשת וגוועת. הפאב המכרסם מן השבוע שעבר חלף כמדומה, ועתה נותרה בה עייפות קהה נוראה; בלי הרף היא נאנחת וגונחת בכעין ספק-תנומה. פניה כולם עצם. זרועותיה צמקו. כל היום כולו כמעט לא פקחה עין. כשהיא פוקחת עיניה הריהן זגוגיות.

הבוקר מוציאים את יהודית בכוח מן המיטה ומסיעים אותה בכיסא למסדרון. התירוץ שלה שהיא מצוננת אינו עושה עוד רושם. שוב היא מקוננת על רגלה השבורה באזני כל מי שהיא יכולה לתפוס בו לשם שיחה. "הנה, קחו אותה, למשל", היא מצביעה על חולת-הלב, "לפחות היא יכולה להתרועץ. מי שיכול להשתמש ברגליו הוא בן-

אדם. זה הדבר החשוב ביותר. לו הייתי מסוגלת להשתמש ברגלי לא הייתי מתלוננת. הייתי נמצאת בבית", והדמעות קולחות, "עשרה חדשים, עשרה חדשים בבית-הכלא הזה, ומעולם לא הביאו לי אפילו מים לנקות את השיניים. עשרה חדשים, עזובה כמו כלב... איפה כבר סאנדרה? שלושה ימים שלא באה. היחידה שאיכפת לה".

"לא סאנדרה", מתקנת ברכה, "אליזבת, היא הטובה ביותר. כשהיא כאן, אני יודעת שאני בטוחה. הגד לי, משה (בקול הסזי), אתה שמעת איך שהיא נידנדה אתמול בלילה? מדוע לא עושים משהו בענין זה? היא לא נתנה לאף אחד לישון אתמול בלילה".

"מה את חושבת שכאן בכלל? בית-מלון?" מרעים משה בזעף. "זה בית-חולים לאנשים חולים. אם לא מוצא חן בעיניך, את יכולה להסתלק".

יהודית עוצרת בכל עובר-ושב. "בבקשה ממך, יקירתי", במאור-פנים, "השיגי לי מגבת מארון-הלבנים. אני לא יכולה לקום ברגל השבורה שלי". אחרי-כן היא נותנת הוראות מדויקות איך לקפל אותה מתחת לפר שלה.

"גולדה מאיר", מתריסה יהודית ביוהרה, כל-אימת שהשיחה מתגלגלת לעסקי-פוליטיקה, "מי היא בכלל? לפני בואם לישראל היו מוכרים דגים באמריקה!"

"את קנית פעם דגים אצל גולדה?" שואל אותי מרדכי בצחוק גדול. "את רואה, יהודית! היא באה מאמריקה ואף פעם לא קנתה דגים אצל גולדה. בטח את טועה. גולדה תתבע אותך למשפט על שאת מוציאה לה שם רע".

בבית אנו משוחחים על הצורך של אמא בדם. בני בן השבע שואל אם גם ילדים יכולים לתרום; אחר-כך קולו נסדק והוא בורח מן החדר.

בבוקר אנו רואים את המק. "הרי הרגל מתה", אני פורצת, עוד בטרם אדע מה הדבר.

מעין דמעותי חרב.

שלושה רופאי-בית נקראים להתייעצות, ומיד מוסכם על קיטוע הרגל. אנו מסרבים לחתום על הרשאה בטרם נדון בכך עם הרבי שלנו. הוא תקיף בדרישתו לדחות את הניתוח עד שיימלכו בדעתם של מנתחים מן החוץ. אם הענין כרוך בסיכון של 90%, כפי שהכל מסכימים, ולפני המק כבר היה מצבה קרוב לייאוש, יהיה זה פשע לנתח. "רחמי אלוהים אין קץ", מסכם הרבי, דמעות בקולו ובעיני. "במקרה שלה, כאשר הסיכוי לחיים דל כל-כך, אדם שם מבטחו ברחמי שמיים ואינו עושה מעשה שכמוהו כרצח".

שאר בקיאים בהלכה מצטרפים לדעתו.

עד שאנו חוזרים ותשובתנו עמנו כבר נערכה ההתייעצות של מנתחים מבחוץ. מרגי-עים אותנו שהכל מוחלט. ניתוח אינו בא בחשבון. היא לא תעמוד בכך בשום-פנים. מנהל-המחלקה מגלה סימני הרווחה. "בלי שים לב למה שאמרו כל רופאי-הבית", הוא מבטיח, "מעולם לא הייתי מרשה להם לנתח. לא כל זמן שהיא החולה שלי... הסיכון לא היה של 90% אלא של 99.99%".

נפטרנו מן ההחלטה המיידית, אך עתה יודעים אנו ללא ספק כי המוות חי אתנו.

לכאורה לא חל שינוי במצבה של אמא. אדרבה: הודות לעירוויי-דם פניה טובים מכפי שהיו זה שבועות. עיניה מאירות. צבע של חיים יש בלחייה, אחרי שזמן כה רב היה גון צהוב-ירקרק של מוות פרוש עליהם. היא ערה לגמרי; חיה בכל המובנים. גם הפאב חי עמה.

עוד ליל-נדודים. חסרת-מנוחה, עצבנית, טרופת-מכאובים. כשאני שואלת מה כואב היא אומרת שבעיקר הרגליים, ואחר-כך היא מתקנת את דבריה, "הכל, ומשפשת את חזה בריטוט עצבני. ימינה קשורה בהדוק אל המיטה, לשמור על ההתקן שבתוך הוורידים. התנוחה מכבידה עליה מאד. ורידיה המופים מתוחים עד-דק. אני מתאבנת תוך שאני חוזה בסבלותיה וידי קצרה מהושיע.

אבי, העוזר החדש לאחות, חוזר וניגש מדי-פעם לתרגל אֶתִי את האנגלית שלו. עם שהחולות והמבקרים השונים עוברים על-פני יהודית במסדרון היא מספרת לכולם את פרשת-המחלה של כל אחד; אין היא תופסת כלל שהאנשים עליהם היא מדברת, נוסף לכל זולתם בראדיוס גדול, שומעים את דברי הפרשנות שלה. בשבתי ליד מיטתה של אמא אני שומעת אותה מדברת על המקרה שלנו. "ילדים שכאלה. ילדים נפלאים שכאלה. אף רגע אינם עוזבים אותה", היא קוראת בפליאה ובקנאה. לֹא אֶךְ ידעה מה תפילתי, אני מהרהרת מרה, לא היתה מקנאת כל-כך. "מותי מהר", אני מתחננת. "אלוהים, אנא קח אותה מהר". רק כשאמא שרויה במנוחה אני תופסת מה-נפשעת המשאלה, ורגש-אשם מכרסם בי. מה-עוד שהיא עצמה עודה מתחננת לחיים.

מפסיקים את עירוויי-הדם. גורמים הם יותר מדי סיבוכים אחרים. יום ללא כל כאבים ובלי שום סמים. בלילה היא צועקת כמה קשים ייסוריה מנשוא, למרות כל סמי-ההרגעה.

סאנדרה מגלה לי שאינה יהודיה; רק נשואה ליהודי. "אני שונאת את האנשים כאן", היא אומרת בעברית המגומגמת שלה, "מעוניינים רק לשחות תה ולעשן סיגריות ולעבוד מעט כמה שאפשר. אבל מה אני צריכה לעשות? כשאני עושה את העבודה כמו שאני יודעת שצריכים לעשותה, כולם כועסים עלי. עשרים שנה עבדתי בבית-הבראה ברומניה. אני יודעת איך זה צריך להיות", היא בוכה בחוסר-ישע, "לא כמו כאן".

אמא ישנה.

הואיל והמק מתפשט שוב, הרופאים רוצים לפתוח. בינתיים אמא סובלת מכאובי-שאול. לטוב-המזל התפתחה אצלה דלקת-הגרונ, שלולא כן אי-אפשר היה להקשיב לצווחותיה. כשהדברים מגיעים לנקודת-רוויה, אני רצה אל מרדכי לעזרה. עתה, בסירופ-שיעול ושאיבה, הוא מפשיר את ההתקרשות החדשה שחונקת אותה. קודם צאתו למשך הלילה שוב הוא מציץ להרגיעני. צר לי לראות שהוא הולך. דומה כאילו הוא היחיד כאן שטבלות ופקודות אינן מפילות עליו מורא; עדיין מסוגל לראות את היער למרות העצים. אמא שוב נחנקת. טובה זורקת בחשאי, "שוויצר שכמוהו. הוא אמר שהיא תישן", כאילו מרדכי הוא האשם שאינה ישנה. עוד שאיבה,

עוד גלולת-שינה, מתוך מלאי קטן שהשאיר מרדכי לשעות-חירום, וסוף-סוף אמא נרגעת.

עכשיו המק מתפשט במהירות. חתיכות ארגמניות גדולות של רגל מלחחות את כל המצעים. מרדכי עטף את הרגל במגבת כדי לחסוך מאתנו את המראָה, ובזהירות ניסה להימנע ממגע אתה. בתוך כך אני תופסת פתאום מה-נוראים תנאי התברואה השוררים כאן. לעולם אין מפרידים כבסים מידבקים, לעולם אין גוטלים ידיים בין טיפול לטיפול. לולא רחמי שמיים ודאי היו בתי-החולים המקום הטוב ביותר להפיץ חולי ונגעים, אני מסיקה, גדהמת לתגלית הזאת.

סוף-סוף אמא ישנה. תחת לגסות ולעשות כמותה, אני יושבת וחולמת בהקיץ; מציירת לי בדמיוני ששוב היא בריאה, אני מסיעה אותה ברחובות. אנשים אהובים סביבנו; ידידים ושכנים, נפעמים לנוכח החלמתה, מחייכים וצוחקים ודורשים בשלומנו בשמחה. מה-נפלאים החיים שוב.

פתאום אני נאטמת לכל המתרחש ושוקעת בקניות שהגיעה שעתן מכבר. אחרי-כך אני חשה עצמי כילדה מפונקת.

מתקוטטת עם אבא כשהוא מקביל את פני ב"אינני יכול לשאת עוד". זמנים של מבחן אינם מאמצים קשרים כל-עיקר. אדרבה, פגיעות-משכבר צפות ועולות ביתר חריפות על פני-השטח.

אני נסחפת לתוך תהום של סבל וייאוש; ושם, אפילו כאשר השמש זורחת, אני קופאת בהיעדר תקוה.

"כל זמן שמאמינים בעזרה משמיים", אומר מרדכי באחד מרגעי הרצינות הנדירים שלו, "הרי בוא תבוא".

שביתה בכל בתי-החולים. הכל משותק למעשה. סגל מצומצם עובד כל שעות היממה. אמא מתעקשת לשוב הביתה. "אינני רוצה למות כאן", היא קוראת ללא קשר. אנו מבטיחים לעשות סידורים. הרופאים והרבי אינם נלהבים כלל להעביר את אמא הביתה. היא אינה מוסיפה לבקש, והענין יורד מסדר-היום.

הלילה ישנה אמא עד ארבע. כאשר שאלתי את מרדכי מה נתן לה השיב כי לא הרפואה גרמה אלא פשוט אלוהים ריחם. לשמע דבריו אני חשה עצמי מושפלת ומבוישת.

כשאני בבית אין לי סבלנות לישון, אף כי בבית-החולים אני נכספת לכך לשווא. תחת זאת אני מצחצחת וממרקת, רוחצת ומכבסת במין שגעון פתאומי לנקיון וסדר. אמא מתעוררת פתאום. ביגון פקוח-עיניים היא מקוננת, "אתם יודעים, אני יתומה. אבא שלי כבר לא בחיים". אחר-כך היא מוסיפה ומונה את כל הידידים ובני-המשפחה שכבר הלכו למנוחת-עולמים ומבקשתם שיתפללו בעדה, באותו מקום במרומים שנענות בו תפילות ודמעות.

הרופא בא ואומר שיעשה את חיתוך-הווריד החדש באגן-הירכיים, מקום שהוא יכול להישאר חדשים על חדשים.

איש צעיר שבחדר הסמוך מת הלילה. קודם-לכן, כשהיה מתלונן כי אינו חש בטוב,

היתה האחות נזופת בו על שהוא מפריע לחולים האחרים. כל-אימת שהייתי עוברת על-פני דלתו תמיד הייתי רואה אותו באותה תנוחה: מוטל פרקדן, עיניו שחורות מסם-שינה. עתה איננו עוד. האלמנה שלו בוכה, "הוא היה כל-כך צעיר. כל-כך טוב". היא נשענת על האחות, נוטה להתעלף.

בוריס, חולה-הספרת קטוע-הרגל, מאושר הבוקר. הוא יבשר על הפטירה החדשה למחלקה. הוא יושב אל שולחנו, במסדרון בחוץ, נודף ריח מאוסף הירקות והתבליים החריפים שלו, ומוסר את הפרטים המסעירים. "הוא היה בן 36; אשתו בת 33. יש להם ילד בן שש. אני פשוט ידעתי שלא יוציא את הלילה". הוא נהנה בתפקידו כקריין. המוות נעשה, בעצם, ההזדמנות היחידה שלו למשוך תשומת-לב, והוא מאריך בפירווי הידיעות שבפיו, מאושר כמעט, מונה את כל העובדות הנוגעות לענין. השילשול של ברכה בעלת-המום החמיר כל-כך עד שניגר מכיסא-הגלגלים שלה ונקווה לשלולית במסדרון. שאר החולים מתמוגגים מן התגלית, ואינם פוסקים מלהצביע עליה או לצחוק לה. אחרי שובה אל מיטתה היא ממררת בכי. עיניה של אמא פקוחות לרווחה, אך היא איננה כאן. מביטה בי, אך אינה רואה אותה. האם היא מתעוורת? אבל היא מכירה את האחיות השונות כשהן מתקרבות אל מיטתה.

יהודית בת השמונים-ושש שוב שובתת. היא מסרבת לעזוב את מיטתה. "למה לקפוא במסדרונות כאשר הם תחת השמיכה?" היא שואלת. האחיות רותחות מכעס. הן רוצות שיהיה החדר ריק כשהן מנקות. יהודית בשלה; מסרבת להיבהל ממורת-רוחן; מעיזה אפילו לילל שהיא רוצה מגבת נוספת. "כמה הזקנות האלו רעשניות", מתלוננת עליזה, המשמשת בתפקיד של אחות-ראשית, אף כי אין לה סמיכות לכך.

בוריס, קירח, מציג בגאון לראונה את הגדם הממוגל, הממאן להירפא, של הרגל הקטועה, לוחש בסוד, "עליזה סאדיסטית". אמא מחייכת בשנתה, ואני מתמוגגת מאושר. המק אולי יהיה לברכה. אולי בסך-הכל יהרוס את הסרטן והיא תתרפא. איזה הבלים. כן, וכי לא לנס אנו מתפללים?

ככל שהמצב מחמיר גובר רצונה של אמא לחיות.

לאחר שביקשתי זאת ימים על ימים, מהחילים סוף-סוף לתת לאמא מורפיום. בכל-זאת עדיין היא נאנחת וגונחת כל הלילה ואינה מניחה לשאר החולות לישון. היא נוחה לרגון, חסרת-סבלנות, רוגזת על נוכחותנו. קצתי לגמרי באם הזאת, שאינני מכירה אותה אפילו. היכן אמא האמיתית? – אמא המתוקה, החביבה, למודת-הסבל, שלעולם אינה מוציאה מפיה מלה של כעס או צליל של רוגז. בהשפעת הסמים אישיותה מתחלפת והיא הופכת נכריה גמורה המצווחת, "אינני יכולה עוד. אי-אפשר לסבול את הכאב".

שואבים עוד מוגלה מפיה של אמא. מאין לה כוח להוציאה בעצמה, היא חוסמת אותה, פולטת קולות גירגור משונים.

כשאני בבית אני חושבת על כל מיני דרכים לעודד את אמא, לחזקה במאבק-המוות הזה. אני אתאר לפנייה את תפארת-המרומים המזומנת לצדיקים, את המלאכים השמחים, את שער־השמיים הנפתחים לרווחה לקבל את נשמתה; זו הטהורה והזפה כבשעה שנשלחה לראשונה למטה להפיץ חדוה ואור עלי־אדמות. צרי־ניחומים יהיו דברי לשתינו. אך בהיותי שוב ליד מיטתה אני שותקת, ושמה מחסום למלים שצריכות היו לנחמנו.

אמא מקיאה שוב, לוגמות גדולות של נוזל חום. שאר החולות שבחדר מרימות עיניהן רגע ממגשי־האוכל שלהן, ואחרי־כן ממשיכות באכילה. היא בוכה מפאבים קשים בראשה ובערפה; האחות חושבת שאולי זו תגובתה על המורפיום. באיזה להט התפללתי למורפיום הזה, ועתה הגה זה משיח־שקר.

הלילה מרדכי בתפקיד. עליצותו כמו משב־אוויר אביבי בחורף הזה הקר והקודר. ההנהלה תקיפה בדרישתה לקטוע. אם נחכה עוד, אי־אפשר יהיה להשתלט על המק והוא ירעיל את כל הגוף.

מבקשת את ד"ר פ., רופא־הפנים של אמא מאמריקה, שהשתקע עתה בישראל, שיבוא. חמתו בוערת בו על שלא הקדימו לקטוע. כן, הסיכון הוא של 99%, אך בלי קטיעה הסיכויים לחיים הם אפס. כשאנו חוזרים על חוות־דעתו של הרבי, הוא מטיח, "הרבי שלי לא כך דעתו".

לפעמים נראה כאילו כבר מתה אמא. אך עתה דווקא עיניה פקוחות ואורות; כלל לא כמי שנוטה לגווע.

יש דם בהפרשה של אמא. כשאני אומרת זאת למנהל־המחלקה הוא מביט בי ותבוסה בעיניו ושואל, "מה זה משנה? שום דבר כבר אינו מעלה ואינו מוריד".

הפרחים שסידרה סאנדרה באגרטלים לפני סוף־השבוע עודם חיים. אמא בוכה בקול, אך מדברת בלחש. גם אנחותיה השתנו. "אכלת כבר?" היא שואלת פתאום בדאגת־אם. אבל רוב דיבוריה מפיקים רוגו. "בלילה קר כל־כך", היא חוזרת ואומרת. כשאני מבטיחה לה שאשיג שמיכה נוספת, היא מתעלמת ממני. ואחר־כך לפתע, בלי שום התגרות כלל, היא צועקת, "הסתלקי ממני", ודמעות זולגות מעיני למראה הזרה הזאת שהיא אמי.

היא צורחת מן הפאב ברגלה. מרדכי מזריק מורפיום ישר לתוך האבר הממוקמק. לבסוף היא נרגעת.

קולות. ראדיו קולני. טלביזיה קולנית. מריבה קולנית בין האחות לעוזרת מן המטבח. אמא בוכה שאינה יכולה להידרם מרוב הרעש. קצרה ידי מלהושיעה. שרלה קורעת את שמיכתה לגזרים. יהודית מזכירה קרובת־משפחה שעשתה כמותה וחנקה את עצמה ברצועות. "יקירתי", היא מתרפסת במתיקות של סכרין, ואני כבר יודעת מה יבוא אחר־כך. "לכי לראות. אם אין אף אחד בחדר־הכביסה, הביאי לי מגבת".

אמא מתעוררת בפרץ־מכאובים חדש. היא מביטה בי כמתחננת, קולה רק לחש. אני מחזיקה בידה ובוכה. כולה כאב גמור, מציף; שונה ונורא יותר מתמיד.

הזמן עובר בלי זהות. לילות-נדודים. ימי-עצלתיים. כאשר מוציאים את חציבה מן החדר כדי שתהיה לנו קצת מנוחה, האחרות בחדר מתנדבות למלא את החלל. "מכאן אין איש הולך הביתה", בוכה ברכה.

היום מראה-פניה של אמא נפלא. היא עירנית, עליזה כמעט, משתדלת לאכול. אולי תבריא, אחרי ככלות הכל.

מנהל-המחלקה הולך-סובב, אינו עושה מאומה. אולי באמת אין לו מה לעשות. אינו יכול לחלק סירי-לילה דווקה; אף כי בשעה שהכל רוצים להיות פרופיסורים מסתבר כי זה השירות האחד שהוא הדרוש והחסר ביותר.

צעקות אל מרדכי. פסיעות במרוצה. איש מת פתאום בחדר האחרון. מגלגלים פרגוד אל מיטתו של המת, ומודיעים למשפחה. כעבור שעותיים מעבירים את גופתו לאלונקה ומסיעים אותה מן הצריף. הכל נמשך ממש כבתחילה.

נכנסת ד"ר פסין, בתה של הזקנה הבלה והאֶרסית בצריף א'. בראותה את אמא היא מחזיקה בדלת ברפיון-כוח וקוראת כל-אממינה, "בשום-אופן לא הייתי מכירה אותה".

כולנו שברי-כלים תחת הלחץ של ההנהלה הדורשת לקטוע. אבל הרבי אינו זו מדעתו. בעלי שואל אותי, "האם תגידי שאמך תוכל להתגבר על ניתוח?" בלי רגע של היסוס אני עונה, "בשום-פנים". לגפני העיקר הוא עתה בשאלה האקדמית איך למות ולא דווקא אם למות. כשאני מביטה בה אני רואה כבר פגר, ואני זוכרת את בת-הקול שהיתה מנסרת בירושלים כאשר נכנסו האויבים לעיר ואומרת משהו כעין זה: "בית שרוף אתם מעלים באש; היכל חרב אתם הורסים; עם מת אתם רוצחים..."

תמונה אחת עקשנית מתאמצת להבקיע. שוב אני מסיעה את אמא ברחוב. הכל ממהרים לברכה לשלום בשמחה. מקיפים אותה בשירי תודה והלל. היא נשארה בחיים. ישתבח אלוהים על הנס שעשה. החלמתה משיבה פתאום לחיים את ידידיה הנדכאים; הם עצמם רוח-חיים נכנסת בהם לאחר קומה מבקעת העצמות היבשות.

אך כשאני מביטה אליה איני רואה אלא את השלד הצנום של פניה. במין צירוף של עברית, אידיש ורומנית מנסה ברכה לשכנע את פועלת-המטבח הצהבהבה שלא תתעסק עם מרדכי. "יש לך בעל חולה, שזקוק לך", היא מוכיחה אותה ברוך על פניה, "ולמרדכי יש אשה וארבעה ילדים שהוא צריך לחשוב עליהם".

הצעירה מקשיבה ביראת-כבוד ועונה, "גם אשתו עושה קונצ'ים". מיטתה של יהודית ריקה. העבירו אותה למעון לחולים כרוניים. יש הרגשה של ריקנות בחדר בלעדיה.

טובה מתעוותת מכאב, לופתת את ראשה. היא כורעת ברך באמצע המיטה והולמת בשורש עמוד-השדרה שלה. אני ממהרת אל תחנת-הטיפולים להזעיק עזרה. בנימין, אח-רחמן שמעולם לא ראיתו עדיין כי נסע לרגל נישואי אחד משבעה-עשר ילדיו, אומר לי בלשון שאין אחריה ולא-כלום שלא אתערב בעניינים לא-לי ואלך לישון. "נוכל בהחלט להסתדר כאן בלי ההתערבות שלך". כשאני מזכירה לו שאין לו כל אפשרות לדעת את המתרחש במחלקה כשהוא נמצא בתחנת-הטיפולים וכל הפעמונים

מנותקים, הוא מתמלא חימה. תוך שאני מעסה את טובה בסביבה שעליה היא מצביעה, אני חשה בגבשושית של הגידול הממאיר בגופה המדולדל. "אני יודעת שיש לי סרטן", היא בוכה, "אבל הם אינם מספרים לי".

"מה זה משנה?" אני שואלת כמנחמת, "האלוהים יכול לרפא הכל. השם אינו מעלה ואינו מוריד".

היא תופסת את ידי ומנשקתה בהכרת-טובה, אחוזת-היסטריה. הדמעות יורדות על פניה ונושרות אל כף-ידי. ברכה גם היא התעוררה. "את תבריא", היא קוראת. "אל תדאגי, את תבריא". כשאמא מתחילה להשמיע קולות משונים, שתיהן מזרזות אותי שאתזור אצלה.

השפופרת התוך-ורידית של אמא ריקה. עליזה שקועה בשינה ליד השולחן שבתחנת-הטיפולים. בנימין נוחר בקול גדול על גבי שולחן-הבדיקות בלשכתו של מנהל-המחלקה. אין פלא שלא רצה שאסתובב.

הבוקר שוב טובה תופסת בידי ומנשקתן כאחוזת-היסטריה. בטוחה הייתי שעד בוא הבוקר תשכח את הסיוט שלה, אך לא כן הוא.

אמא עודה ישנה. כשאני קוראת אליה אינה מגיבה כלל. האחות מישרת את מיטתה. רגלה זרועה בהרות של ארגמן.

חולות ומבקרים סקרניים עוברים על-פני הדלת; משתהים מעט להציץ פנימה ולראות את המתרחש. דממה משונה עומדת בחדר בהיעדר פרשנותה התמידית של יהודית. גשם יורד כל הבוקר. ואמא עודה ישנה.

פתאום אני תופסת את המתרחש. "אל תמותי, אמא", אני בוכה. "אנא אל תמותי".